

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ

ДП «Видавничий дім «Персонал»

2009

Підготовлено професором кафедри управління персоналом
Л. С. Дорошенко

Затверджено на засіданні кафедри управління персоналом
(протокол № 3 від 03.03.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Дорошенко Л. С. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 12 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, методичні вказівки до вивчення теми, навчальні завдання для самостійного опрацювання теми, питання та тести для самоконтролю, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета цих методичних рекомендацій:

- ознайомити студентів з основними формами самостійної роботи з навчальним матеріалом;
- надати допомогу у практичному застосуванні цих форм;
- методично забезпечити самостійне вивчення окремих тем дисципліни “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка”, які не входять до лекційного курсу, але необхідні для всебічного і глибокого оволодіння знаннями з дисципліни.

ЗМІСТ

дисципліни

“РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА”

Тема 1. Управління соціально-економічним розвитком регіону

Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчення теми доцільно почати з усвідомлення комплексного характеру проблем територіального розвитку. Регіонально-цілісний зміст цих проблем визначається складним переплетенням природних, економічних та соціальних суперечностей. А це об’єктивно потребує застосування комплексного підходу у вивченні та управлінні регіональним розвитком.

Важливо також звернути увагу на те, що в ринкових умовах (за наявності великої кількості економічно незалежних суб’єктів господарювання) державне регулювання регіональної економіки може здійснюватись в основному з допомогою таких важелів, як державне замовлення, податків, норми амортизаційних відрахувань, відсотків за кредит, банківських облікових ставок, субсидій, податкових пільг і т. ін. Крім того, існують також і адміністративні важелі впливу місцевих органів управління на підприємства, розташовані на території регіону (надання права на підприємництво, припинення діяльності підприємств в разі порушення ними чинного законодавства тощо).

Студентам слід зрозуміти, що саме керуючись цим повинна формуватись система управління розвитком регіону, визначатись її струк-

тура, механізм функціонування і т.ін. Необхідно також ознайомитись з основними засобами, за допомогою яких здійснюється управління регіональною економікою (комплексні регіональні програми, галузеві, міжгалузеві та спеціальні програми).

Питання для самоконтролю

1. Поняття концепції розвитку регіону.
2. Етапи розробки концепції.
3. Комплексна регіональна програма як засіб державного регулювання регіонального розвитку.
4. Суб'єкт та об'єкт управління.
5. Сутність організаційної системи управління.
6. Основна прикмета організаційних систем управління.
7. Основні чинники та принципи побудови організаційної системи управління.
8. Методи розробки організаційних систем управління.
9. Функції управлінських органів на різних рівнях (обласні, міські, районні).

У результаті вивчення теми студент повинен

знати:

- сутність регіонального розвитку;
- сутність організаційної системи управління;
- чинники, принципи та методи проектування організаційних систем управління;

уміти:

- пояснити особливості регіональних проблем, що підлягають регулюванню;
- розкрити структуру органів державного управління на регіональному рівні (область, місто);
- охарактеризувати основні прикмети організаційних систем управління.

Теми рефератів

1. Особливості управління регіональною економікою за умов ринку.
2. Чинники і принципи побудови організаційних систем управління регіональним розвитком.
3. Зарубіжний досвід регіонального управління.

Вимоги до реферату:

- викладення матеріалу має бути логічно послідовним;
- реферат повинен мати дослідницький характер, містити постановку проблем, узагальнене викладення самостійно опрацьованої літератури та фактичних матеріалів, а також висновки автора;
- на запозичені до реферату матеріали з літературних та статистичних джерел необхідно зробити відповідні посилання;
- обсяг реферату має становити до 15 аркушів друкованого тексту формату А4 зі стандартними полями через 1,5 міжрядкових інтервала.

Список літератури

Основна

1. *Стеченко Д. М.* Управління регіональним розвитком. — К.: Вища шк., 2000. — С. 40–63.
2. *Жук М. В., Круль В. П.* Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів. — К.: Кондор, 2004. — С. 19–22.

Додаткова

1. *Уткин Э. А., Денисов А. Ф.* Государственное и региональное управление. — М., 2002.
2. *Тестеров П. М., Тестеров А. П.* Менеджмент региональной системы. — М., 2002.

Тема 2. Розміщення і територіальна організація промислових комплексів

Методичні вказівки до вивчення теми

Починаючи вивчати тему, необхідно, перш за все, взяти до уваги сучасні тенденції розвитку промисловості, що характеризуються концентрацією, спеціалізацією, кооперуванням, комбінуванням та високими темпами науково-технічного прогресу. В результаті інтеграції (об'єднання) підприємств різних галузей формуються виробничо-територіальні утворення (комплекси).

Важливо зрозуміти, що формування промислових комплексів сприяє ефективнішому використанню території, транспорту, трубо-

проводів, електромереж, інженерних споруд, складського господарства тощо.

Студентам необхідно познайомитись з поглядами вчених-економістів щодо районуотворюючої ролі промислових комплексів (П. М. Аламп'єв, Я. Г. Фейгін, М. Д. Шаригін, Ф. Д. Заставний, М. М. Паламарчук, О. І. Шаблій).

Особливої уваги заслуговує проблема економічної ефективності регіональних промислових комплексів. Тому студентам слід з'ясувати основні умови, що її забезпечують, зокрема:

- комплексне використання в господарському обігу природних, економічних, сировинних і трудових ресурсів;
- раціональний підхід праці, поглиблення спеціалізації в межах регіонального промислового комплексу;
- формування єдиної транспортної мережі;
- централізація допоміжних виробництв;
- створення потужної бази будівельної індустрії.

Поглиблене вивчення механізмів формування промислових комплексів, їх функціонування передбачає детальне ознайомлення з принципами об'єднання промислових підприємств у територіальні комплекси, з основними групами (типами) комплексів тощо.

Важливе завдання студентів — опанувати методичні питання комплексного аналізу промислових вузлів. Зокрема, необхідно засвоїти методику дослідження галузевої та територіальної структури промислового вузла, рівня комплексного розвитку промисловості у вузлах, ефективності організації виробництва у промисловому вузлі.

Завершити вивчення теми необхідно розглядом тих проблем, що потребують розв'язання з метою удосконалення територіальної організації виробництва у промислових вузлах (структури виробництва, ринкова спеціалізація кожного вузла, пропорційність розвитку основних груп виробництв та відповідної інфраструктури, охорона навколишнього природного середовища).

Питання для самоконтролю

1. Назвати форми виробничо-територіальних утворень промислового характеру.
2. Поняття промислового комплексу.
3. У чому полягають відмінності в поняттях районного (регіонального) і вузлового (локального) комплексів?

4. Основні принципи об'єднання промислових підприємств у комплекси.
5. Які основні групи промислових комплексів виділяються за умовами формування?
6. Охарактеризувати типи промислових комплексних утворень спеціалізацією виробництва (за функціональною ознакою).
7. Зміст поняття “промисловий вузол”, ознаки, його формування.
8. Які основні критерії використовуються для визначення галузей спеціалізації промислового вузла?
9. Назвати показники, що характеризують рівень комплексного розвитку промисловості у вузлах.
10. Від чого залежить ефективність розвитку промислового вузла?

Тестові завдання

1. Зазначте, що з переліченого не є формою суспільної організації виробництва:
  - а) концентрація;
  - б) спеціалізація;
  - в) кооперування;
  - г) систематизація.
2. Вкажіть, яка з названих форм територіальної організації промисловості означає групу підприємств, що компактно розташовані на невеликій території:
  - а) промисловий район;
  - б) промислова агломерація;
  - в) промисловий вузол;
  - г) промисловий центр.
3. Галузі спеціалізації економіки району визначаються за допомогою коефіцієнта:
  - а) локалізації;
  - б) міжрайонної товарності;
  - в) виробництва продукції на душу населення;
  - г) кореляції.
4. Спеціалізація району виначається за допомогою таких показників:
  - а) питомої ваги продукції окремих галузей у загальному обсязі продукції регіону;

- б) питомої ваги промислової продукції регіону у загальному обсязі продукції по країні;
- в) питомої ваги чисельності працівників, зайнятих в окремих галузях, у загальній їх кількості в промисловості регіону в цілому;
- г) питомої ваги чисельності працівників, зайнятих у промисловості регіону, в загальній чисельності працівників по країні.

У результаті вивчення теми студент повинен

знати:

- сутність поняття “промисловий комплекс” та його основні ознаки;
- передумови формування промислових комплексів;
- основні типи промислових комплексів та їх характерні риси;

уміти:

- показати відмінності промислових комплексів і промислових вузлів;
- розкрити умови, що впливають на економічну ефективність регіональних промислових комплексів;
- пояснити порядок визначення галузей спеціалізації промислового вузла;
- визначати важливіші показники для характеристики рівня комплексного розвитку промисловості у вузлах;
- дати характеристику основних напрямів удосконалення територіальної організації промислового виробництва.

Теми рефератів

1. Характеристика промислових вузлів на території України.
2. Особливості формування та аналізу промислових комплексів.
3. Регіональні науково-технічні парки як форма регіонального розвитку продуктивних сил.

Список літератури

Основна

1. *Іщук С. І.* Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. — К., 2006. — С. 134–155.
2. *Курочкін Г. Ф.* Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. — К., 2004. — С. 56–64.

1. *Стеченко Д. М.* Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. — К., 2006.
2. *Розміщення продуктивних сил України.* — К., 2001.
3. *Ищук С. І.* Територіально-виробничі комплекси і економічне районування. — К., 1998.

Тема 3. Особливості розвитку економіки регіонів у конкурентному ринковому середовищі

Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчаючи тему, слід виходити з того, що за ринкових умов всі регіони є економічно самостійними суб'єктами господарства країни. Завдяки цьому змінюється їх місце та функції в конкурентному середовищі. Саме виконання цих функцій (зокрема, узгодження і захист інтересів регіону всередині країни і за кордоном, створення умов для успішного розвитку в регіоні малого та середнього бізнесу, створення системи регіональних пільг і гарантій для діяльності підприємницьких структур тощо) сприятиме забезпеченню економічної, соціальної та екологічної безпеки, зміцненню конкурентних позицій та стабільному розвитку регіональної економіки.

Студентам необхідно зрозуміти, що всі регіони мають різні конкурентні позиції, а значить — різні умови для ефективної підприємницької діяльності. В зв'язку з цим потрібно з'ясувати, які саме чинники визначають ці позиції, а відтак і привабливість регіону для розміщення нових та реконструкції існуючих підприємств і створення робочих місць. Останнє сприятиме зростанню зайнятості, підвищенню добробуту населення та поліпшенню фінансово-бюджетного становища регіону.

Розглянувши конкурентні позиції регіонів, чинники, що їх визначають, та результати посилення цих позицій, необхідно зосередити увагу на тих обмеженнях і негативних обставинах, що можуть суттєво вплинути на результативність сприятливих конкурентних можливостей. До таких обмежень та негативних чинників відносять екстремальні умови виробництва і життєдіяльності населення, недостатню вивченість екологічних умов регіону, відсутність розвиненої транспортної системи і т. ін.

Важливим питанням, на якому слід зробити акцент при вивченні теми, є те, що стабільність та нарощування конкурентних можливостей регіону, крім загальнорегіональних умов і процесів, залежить також від конкурентних позицій окремих підприємств, галузей чи міжгалузевих комплексів. Тому необхідно детально розглянути ті чинники, стимулювання яких забезпечує посилення конкурентних позицій кожного суб'єкта регіональної економіки.

На завершення вивчення теми необхідно звернути увагу на те, що реалізація наявних конкурентних позицій у конкурентному регіоні не може забезпечити максимальне задоволення власних економічних і соціальних інтересів. Цим обумовлюється необхідність міжрегіональних зв'язків, встановлення партнерських відносин між регіонами.

Питання для самоконтролю

1. Назвати основні функції регіональних систем як економічно самостійних суб'єктів ринкових відносин.
2. Які чинники визначають стабільність та привабливість регіону для розміщення виробництва?
3. В чому полягає значення зміцнення конкурентних позицій регіону?
4. Дати характеристику обмежень і негативних чинників у формуванні конкурентоспроможності регіональної економіки.
5. Розкрити чинники, що впливають на розвиток конкурентних позицій суб'єктів регіональної економіки.
6. Охарактеризувати найважливіші конкурентні позиції у взаємодії регіонів.

Практичне завдання

Поясніть, чому в ринкових умовах, коли регіональні системи як економічно самостійні суб'єкти ринкових відносин набувають функцій активного впливу на формування і розвиток конкурентних позицій регіону, місце і значення кожного регіону в ринковому просторі визначають спеціалізація та територіальний поділ праці.

У результаті вивчення теми студент повинен

знати:

- основні функції регіональних систем в умовах ринку;

- чинники, що визначають стабільність і привабливість регіону для розміщення виробництва;
- чинники, що впливають на розвиток конкурентних позицій суб'єктів регіональної економіки;

уміти:

- охарактеризувати основні обмеження та негативні чинники, які можуть знизити результативність реалізації сприятливих конкурентних можливостей регіону;
- пояснити, чому успішний розвиток регіонів як економічно самостійних суб'єктів ринкової економіки вимагає встановлення партнерських відносин з суміжними регіональними системами;
- розкрити найважливіші конкурентні позиції у взаємодії регіонів.

Теми рефератів

1. Конкурентні позиції регіональних систем та напрями їх зміцнення.
2. Особливості регіону як економічного суб'єкта ринкової економіки.
3. Основні напрями конкурентних позицій суб'єктів регіональної економіки.

Список літератури

Основна

1. *Стеченко Д. М.* Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. — К., 2006. — С. 282–292.

Додаткова

1. *Симоненко В. К.* Регионы Украины: проблемы развития. — К., 1997.
2. *Изард У.* Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. — М., 1966.
2. *Курочкін Г. Ф.* Методи управління ендogenousним розвитком регіонів // Держава та регіони: Серія: економіка та підприємництво. — 2003. — № 1. — С. 177–180.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Зміст дисципліни “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка”	3
Тема 1. Управління соціально-економічним розвитком регіону	7
Тема 2. Розміщення і територіальна організація промислових комплексів.....	5
Тема 3. Особливості розвитку економіки регіонів в конкурентному ринковому середовищі	9

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *Н. М. Музиченко*

Зам. № ВКЦ-3924

Підп. до друку 25.04.09. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,53. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, пр. Червонозоряний, 119, літ. XX

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.